

دانشگاه علوم پزشکی تهران
دانشکده پرستاری و مامایی

رساله دکتری تخصصی پرستاری

"عنوان"

تبیین فرایند عود در مصرف کنندگان مواد مخدر و ارائه مدل پیشگیری

اساتید راهنما:

دکتر نعیمه سیدفاطمی

دکتر حمید پیروی

امیر جلالی

خرداد ماه ۱۳۹۲

چکیده

زمینه و هدف: عود در مصرف کنندگان مواد مخدر فرایندی است که با مطالعه عمیق بر روی تجربیات مددجویان قابل بررسی می باشد. برای درک فرایند عود لازم است به بافت محیطی و رفتارهای آموخته شده مددجویان توجه شود. هدف این مطالعه تعیین فرایند عود در مددجویان مصرف کننده مواد مخدر و ارائه مدل پیشگیری می باشد.

روش پژوهش: این مطالعه به روش کیفی و با رویکرد تئوری پایه انجام گردید. تعداد ۲۲ مشارکت کننده (۱۷ مددجو مصرف کننده مواد، ۳ نفر درمانگر و دو نفر عضو خانواده مددجویان)، که دارای اطلاعات غنی پیرامون موضوع مورد مطالعه بودند به روش مبتنی برهدف، گلوله برفی و در ادامه به روش نمونه گیری نظری انتخاب شدند. پس از اخذ رضایت کتبی، مشارکت کننده ها، مورد مصاحبه رو در رو، نیمه عمیق و نیمه ساختاریافته قرار گرفتند. کلیه مصاحبه ها پس از ضبط و دستنویس کردن، به روش آنالیز کیفی در سه مرحله کدگذاری باز، محوری و انتخابی براساس روش Corbin و Strauss تجزیه و تحلیل شدند. در طول مطالعه برای اطمینان از صحت مطالعه، معیارهای Lincoln و Guba رعایت گردید.

یافته ها: این مطالعه به استخراج نه طبقه اصلی شامل: دوری از مواد، دغدغه مورد پذیرش واقع شدن، جو خانواده، شرایط اجتماعی، کلنجار ذهنی، خودتدبیری، خودفریبی، مصرف و پشیمانی وهمچنین یک طبقه اصلی به نام فقدان که همان متغیر مرکزی بود منجر شد. فرایند عود در این مطالعه، شامل چرخه های پرهیز از مواد- پشیمانی است که در آن پرهیز از مواد بدنبال احساس فقدان شروع می گردد و پس از طی مراحل مختلف تداعی لذت، وسوسه و مصرف به پشیمانی می رسد که از مصرف مواد می تواند به عود و یا در ادامه به چرخه دیگری منجر گردد. در مدل مفهومی پیشگیری از عود، نیز راهکارها با توجه به نتایج مطالعه در سه حیطه توانمندسازی فردی، توانمندسازی خانواده و بسترسازی اجتماعی ارائه شد.

نتیجه گیری: فرایند عود، یک فرایند پویا و سیستماتیک می باشد و عوامل متعدد فردی، خانوادگی و اجتماعی در آن موثر است. برنامه های پیشگیری از عود می بایست در هر سه حیطه طراحی گردد. با توجه به نقش خانواده در درمان و توانبخشی اعتیاد، برنامه ها پیشگیری و توانبخشی به صورت گروهی و خانواده محور اثربخش تر خواهد بود.

لغات کلیدی: مصرف کنندگان مواد مخدر، عود، وابستگی به مواد، گراند تئوری، مدل مفهومی

Tehran University Medical Sciences

Faculty of Nursing and Midwifery

**Clarification of the relapse process among drug users and
Development of a preventive model**

Supervisors:

Associate Prof. Naiemeh Seyedfatemi

Associate Prof. Hamid Peyrovi

Amir Jalali

May 2013

Abstract

Clarification of the relapse process among drug users and Development of a preventive model

Background and aim:

The phenomenon of relapse among drug users is a holistic process which cannot be investigated easily by studying its components separately, but by exploring those people experiencing this phenomenon. To understand the relapse process it is necessary to consider the environmental context and learned behaviors of this clients. The aim of this study was to clarify the relapse process among drug users and propose a preventive model.

Materials and methods:

This study was conducted by qualitative method and grounded theory approach. Twenty two participants (seventeen drug user clients, three therapists and two family members of clients) were well informed about the study subject and selected by purposive and snowball and then, theoretical sampling methods. After signing written consent, the participants attended in face to face, semi-structured, in-depth interview sessions. All interviews were analyzed using qualitative data analysis method in three phases of open, axial and selective coding as recommended by Strauss and Corbin. During the research period, Guba and Lincoln criteria were used to provide the accuracy for the study.

Results:

Nine categories emerged: avoidance of drugs, concerns about being accepted, family atmosphere, social conditions, mental struggle, self-management, self-deception, use and remorse, and the loss as core variable. In this study, the relapse process contains of the avoidance of drugs-remorse cycles, in which the avoidance of drugs starts following the feeling the loss, and followed by association, craving, use and remorse, and in this stage have potential to move to drug use followed by relapse or another cycle of avoidance of drugs-remorse. In relapse prevention conceptual model, plans and strategies were organized around three domains: individual empowering, family empowering and social infrastructure.

Conclusion:

The relapse process is a dynamic and systematic process, influenced by individual, family and social factors. Relapse prevention programs should consider all three domains. According to the role of the family in Iranian culture, programs would be more effective if they could be in groups and family-centered.

Keywords: Drug users, Relapse, Substance dependency, Grounded theory, Conceptual model